

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗЕРНОВИХ І ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

©2020 РАХМАН М. С., БАБЕНКО Н. М.

УДК 339.56(9)/338.43

JEL: F19; Q13; Q17

Рахман М. С., Бабенко Н. М. Аналіз стану та перспектив експортно-імпорتنних операцій зернових і зернобобових культур в Україні

Метою роботи є аналіз обсягів та структури експортно-імпорتنних операцій на ринку зернових і зернобобових культур, виявлення тенденції розвитку та розроблення проєкту рекомендацій щодо вдосконалення експортного потенціалу України. Розглянуто структуру та класифікацію зерна на ринку зернових і зернобобових культур, а також функціонування даного ринку. Визначено обсяги вирощування зернових і зернобобових культур на підприємствах України за 2019 р. Проаналізовано сутність ринку зернових і зернобобових культур у складі зовнішньої торгівлі. Розглянуто стан експорту та імпорту зернових культур України в першому кварталі 2020 р. Визначено основні показники експортно-імпорتنних операцій, сальдо, баланс, динаміку та темпи зростання за 2015–2019 рр. Розглянуто товарну та географічну структури ринку зернових і зернобобових культур України. Розроблено PEST-аналіз для визначення зовнішньоекономічної ситуації України на зерновому ринку та виявлено основні фактори, які впливають на даний ринок. Виділено головні проблеми зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна та пропозиції щодо їх усунення. Розглянуто зовнішню торгівлю пшеницею та кукурудзою за країнами світу за січень – квітень 2020 р. Запропоновано проєкт рекомендацій щодо розвитку та вдосконалення аграрного сектора та забезпечення ринку зерновими та зернобобовими культурами. Розраховано прогностичні значення експортної діяльності ринку зерна методом екстраполяції на 2020–2021 рр. Визначено основні тенденції ринку зернових і зернобобових культур України.

Ключові слова: експорт, імпорт, зернові та зернобобові культури, динаміка, темпи зростання.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-134-139>

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Рахман Махбубур Сидікович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: rahmanms0312@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7408-4049>

SPIN: <http://elibrary.ru/8568-2712>

Бабенко Надія Миколаївна – студентка економічного факультету, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: babenkonadezda2000@gmail.com

UDC 339.56(9)/338.43

JEL: F19; Q13; Q17

Rahman M. S., Babenko N. M. Analyzing the Status and Prospects of Export-Import Operations of Cereals and Legumes in Ukraine

The publication is aimed at analyzing the volume and structure of export-import operations in the cereals and legumes market, identifying trends of development and developing recommendations for improving the export potential of Ukraine. The structure and classification of grain in the cereals and legumes market is considered, also the functioning of this market. The volumes of growing cereals and legumes at the enterprises of Ukraine for 2019 are determined. The essence of the market of grain and legumes as a constituent part of the foreign trade is analyzed. The status of exports and imports of grain crops of Ukraine in the first quarter of 2020 is determined. The main indicators of export-import operations, balance, dynamics and pace of growth for 2015–2019 are defined. Both the commodity and geographical structure of the cereals and legumes market of Ukraine are examined. A PEST analysis is developed to determine the foreign economic situation of Ukraine in the grain market and the main factors that influence this market are identified. The main problems of foreign economic activity in the grain market and the proposals how to eliminate them are allocated. The foreign trade of wheat and corn by world countries for the time period of January – April 2020 is considered. A draft of recommendations as to the development and improvement of the agricultural sector and provision of the market with cereals and legumes is proposed. The forecasted values of the grain export market activity are computed by extrapolation method for 2020–2021. The main trends of the cereals and legumes market of Ukraine are determined.

Keywords: exports, imports, cereals and legumes, dynamics, pace of growth.

Fig.: 6. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Rahman Mahbubur S. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: rahmanms0312@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7408-4049>

SPIN: <http://elibrary.ru/8568-2712>

Babenko Nadia M. – Student of the Faculty of Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: babenkonadezda2000@gmail.com

Сьогодні сільське господарство та аграрна промисловість займає центральне місце в промисловості України, зокрема зростання обсягів виробництва складо у 2019 р. до 75,1 т (15,3 млн

га, або 45–50% площі від усіх земель, відведених для посівів та насаджень), що зумовлено високою врожайністю – 49,1 ц/га та обсягом експорту зернових і зернобобових культур – до 9633,3 млн дол. США

(19,2% загального експорту країни). Незважаючи на зниження світових цін на зерно, протекційні обмеження та квоти ринків ЄС, Україна посідає провідне місце серед найбільших виробників та експортерів зерна. Держава має сприяти просуванню на зовнішній ринок товарів потенційних експортоорієнтованих галузей не тільки у вигляді сировини, а й готових продуктів з вітчизняних зернових з високим рівнем конкурентоспроможності.

Подальший розвиток вітчизняного експортного потенціалу напряму залежить від багатьох чинників, серед яких: ефективність державного регулювання ринку; захист національного товаровиробника та експортера; зменшення монополізації та підвищення рівноправної конкуренції на ринку; зниження інфраструктурних і логістичних витрат; зростання цін тощо.

Вивченням проблем ринку зернових і зернобобових культур займалися такі науковці: Андрійчук В., Бородіна О., Голюков А., Діброва А., Кваша С., Ковальова О., Козак О., Грищенко О., Мазура Г., Шпичак О., Тесля Д. та інші. Проте наявність цілого кола проблем розвитку ринку зернових і зернобобових культур дозволяє говорити про необхідність продовження досліджень у межах цієї проблематики.

Мета статті – проаналізувати обсяги та структуру експортно-імпорتنних операцій на ринку зернових і зернобобових культур, виявити тенденції розвитку та розробити рекомендації щодо вдосконалення експортного потенціалу України.

Основними завданнями статті є:

- ✦ провести економіко-статистичний аналіз сучасного стану експортно-імпорتنних операцій на ринку зернових і зернобобових культур;
- ✦ розрахувати прогностичні значення на наступні декілька років;
- ✦ розробити рекомендації щодо вдосконалення ситуації на українському ринку зернових і зернобобових культур.

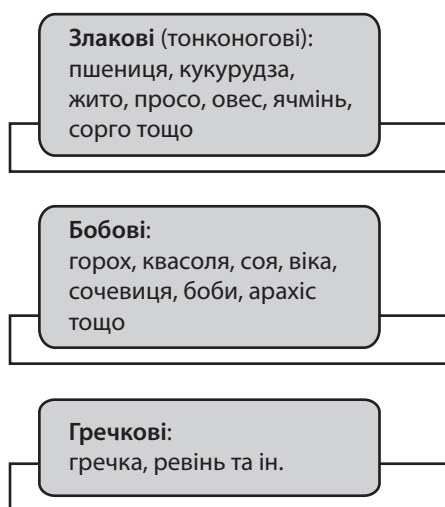

Рис. 1. Класифікація та структура зернових і зернобобових культур

Джерело: складено за [1].

Ринок зернових і зернобобових культур України – один із основних сегментів агропродовольчого ринку, який займає важливі позиції в народному господарстві країни.

Головними суб'єктами ринку зерна є підприємства, які виступають в ролі продавців та покупців, об'єктом є сам ресурс у вигляді зернових культур, який надходить від господарств, які зайняті в аграрній сфері та здійснюють зовнішньоекономічну діяльність [2].

Ринок зернових і зернобобових культур поділяється на групи таких рослин, як: злакові, бобові та гречкові, які, своєю чергою, діляться на хлібні та зернобобові. Крім того, до даного ринку можна віднести ринок продовольчого та фуражного зерна, а також підприємства з його продажу та переробки (рис. 1).

Понад 80% культур, які вирощуються в Україні, припадає на кукурудзу та пшеницю, а просо, жито, ячмінь та інші культури займають лише майже 20% (рис. 2) [3].

В Україні обсяги експорту пшениці та кукурудзи за перший квартал 2020 р. склали 828,8 млн дол. США та 2451,3 млн дол. США відповідно. За 2019 р. загаль-

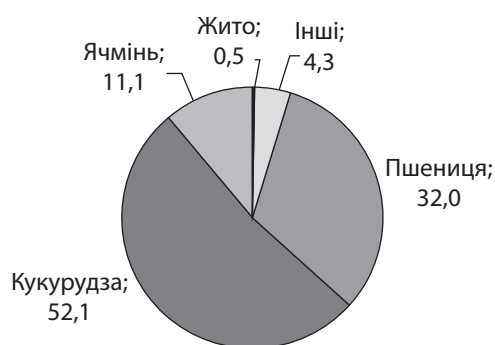
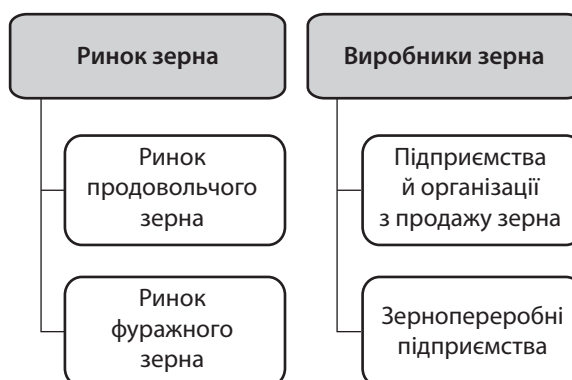

Рис. 2. Обсяги вирощування зернових і зернобобових культур на підприємствах України за 2019 р., %

Джерело: складено за [3].

ний обсяг експортованого зерна склав 9633,3 млн дол. США, у 2018 р. – 7240,6 млн дол. США, у 2017 р. – 6501,1 млн дол. США, у 2016 р. – 6073,9 млн дол. США та у 2015 р. – 6057,5 мдн дол. США. Обсяги імпорту пшениці та кукурудзи за перший квартал 2020 р. склали 0,08 млн дол. США та 89,3 млн дол. США відповідно. У 2019 р. загальний обсяг імпортованого зерна склав 180,8 млн дол. США, що на 25,3 млн дол. США більше, ніж у 2015 році (рис. 3).

Найбільший темп зростання експорту зернових і зернобобових культур спостерігався у 2019 р. – 133,0%, а імпорту – у 2017 р. – 118,8%. Найменші показники темпів зростання експорту спостерігалися у 2016 р. і склали 96,2%, а для імпорту у 2019 р. – 94,6%. Динаміка експорту-імпорту зернових має нестабільну тенденцію нарощування обсягів продажу та придбання зерна, оскільки ми експортуємо набагато більше, ніж імпортуємо.

У структурі експорту найбільше продано кукурудзи – на суму 5,218 млрд дол. США та пшениці – 3,658 млрд дол. США, трохи менше продано ячменю – 710,1 млн дол. США та проса – 15,3 млн дол. США. Незначні продажі жита – 3,9 млн дол. США, рису – 4,5 млн дол. США, вівса – 2,3 млн дол. США, гречки – 0,5 млн дол. США та інших культур – на 20 млн дол. США (рис. 4).

Водночас за 2019 р. Україна імпортувала зерна на суму 180,8 млн дол. США. Звідси найбільше було витрачено на кукурудзу – 133 млн дол. США та на рис – 35,2 млн дол. США. Менших витрат країна зазнала на ячмінь – 2,9 млн дол. США, пшеницю – 1,9 млн дол. США, жито – 1,2 млн дол. США, овес – 0,6 млн дол. США, гречку – 4,5 млн дол. США та іншого зерна – на 1,5 млн дол. США (рис. 5). При цьому, у 2019 р. Україна не закупала проса.

За останні три роки відбулося пропорційне збільшення експорту в межах 10%, у той час, як тем-

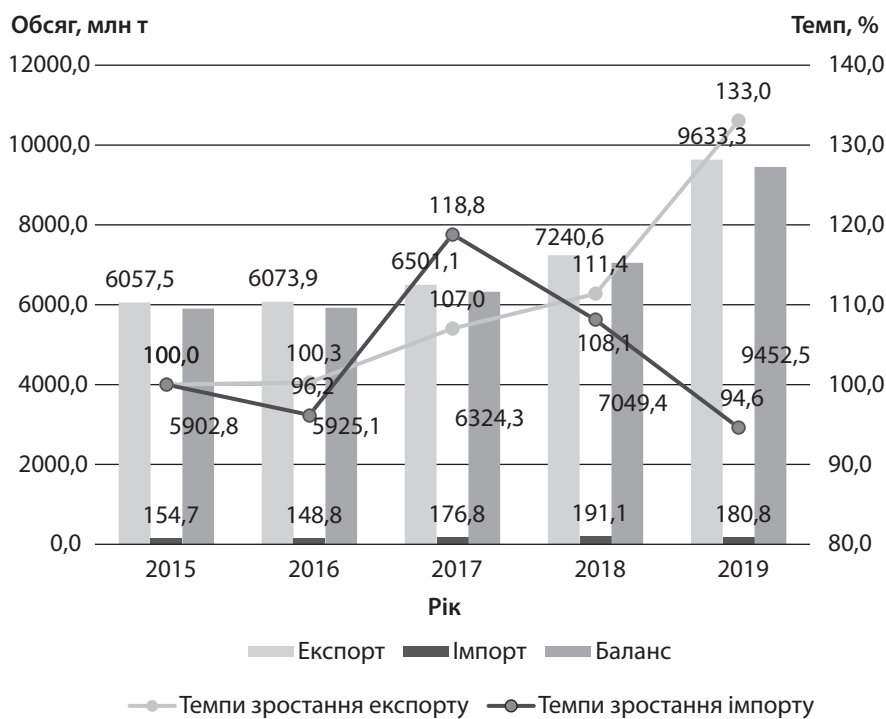

Рис. 3. Динамічні зміни обсягів експорту-імпорту зернових і зернобобових культур (ліва шкала, млн дол.) та їх динаміка (права шкала, %), 2015–2019 рр.

Джерело: складено за [4–7].

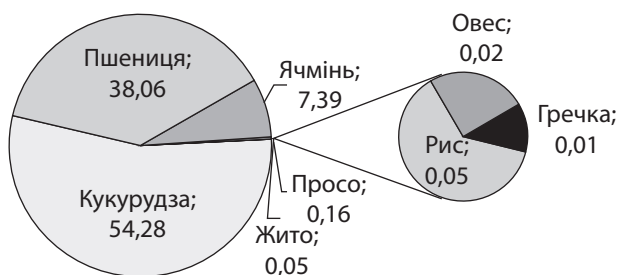

Рис. 4. Товарна структура експорту зернових і зернобобових культур з України за 2019 р., %

Джерело: складено за [7].

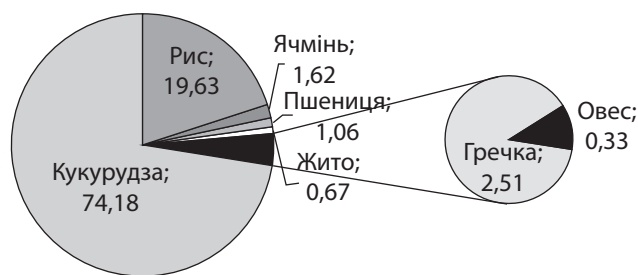

Рис. 5. Товарна структура імпорту зернових і зернобобових культур в Україну за 2019 р., %

Джерело: складено за [7].

пи зростання імпорту мають нестабільний характер. Більш точні дані щодо прогнозування будуть стосуватися експорту, адже саме експорт зростає з кожним роком порівняно з імпортом.

За січень – квітень 2020 р. Україна експортувала пшениці на суму 828,791 млн дол. США. Найбільше пшениці було експортовано до таких країн, як Єгипет (277,505 млн дол. США), Туреччина (72,240 млн дол. США), Туніс (69,501 млн дол. США), Бангладеш (69,442 млн дол. США) та Індонезія (60,455 млн дол. США). Імпортували пшениці на суму 80,1 тис. дол. США з 6 країн: Німеччина (59,2 тис. дол. США), Чехія (13,5 тис. дол. США), Румунія (3,3 тис. дол. США), Австрія (3,1 тис. дол. США), Італія (0,9 тис. дол. США) та США (0,2 тис. дол. США). Тобто, експорт пшениці перевищує її імпорт на 829,711 млн дол. США, що показує позитивну динаміку зростання зовнішньої торгівлі України пшеницею з іншими країнами.

За той самий період до країн – партнерів України було експортовано кукурудзи на суму 2451,272 млн дол. США. Найбільше кукурудзи було ввезено до Китаю (349,548 млн дол. США), Єгипту (329,488 млн дол. США), Іспанії (272,649 млн дол. США), Нідерландів (254,816 млн дол. США) та Республіки Кореї (222,228 млн дол. США). Імпортували кукурудзи з 26 країн на суму 89,296 млн дол. США. Найбільше імпортової кукурудзи було ввезено з таких країн, як Франція (32,54 млн дол. США), Угорщина (21,743 млн дол. США), Руму-

нія (10,765 млн дол. США), Швейцарія (8,204 млн дол. США) та Австрія (5,76 млн дол. США). Таким чином, експорт кукурудзи, як і пшениці, перевищує імпорт.

Виходячи з отриманих даних, розробимо PEST-аналіз, щоб визначити зовнішню економічну ситуацію України на зерновому ринку (табл. 1).

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності ринку зернових і зернобобових культур України має важливе значення для забезпечення економічної стабільності, ефективності функціонування аграрної сфери та економічного зростання виробництва аграрних підприємств [8]. Зараз Україні необхідно мінімізувати затрати на транспортно-логістичну інфраструктуру зерна із країнами-партнерами, натомість збільшити обсяги виробництва та експорту зернових і зернобобових культур. Для проведення експортних операцій пропонуються заходи за певними напрямками, які наведено в табл. 2 [9].

Дані умови зможуть поліпшити економічну ситуацію в країні, покращуючи якість зібраного зерна та створюючи резерви для населення країни на випадок, якщо буде засушлива погода та погана врожайність, що дасть змогу поновити роботу фірм, які потребують зерно як ресурс для виробництва. Дотримуючись рекомендацій, наведених у табл. 2, країна відчує покращення в аграрній сфері, але не раніше, ніж через 4–5 років, оскільки на все потрібно виділяти кошти із

Таблиця 1

PEST-аналіз ринку зернових і зернобобових культур

Політичні фактори	Економічні фактори
Погодження або відмова від країн-партнерів. Чинне законодавство України про збирання, зберігання та транспортування зернових і зернобобових культур. Зміна державою цін на зерно	Установлення цін на вартість зернових і зернобобових культур. Інфляційні процеси. Збільшення цін у постачальників на імпорт зернової продукції. Транспортно-логістична інфраструктура. Нестабільність цін та доходів виробників зерна
Соціальні фактори	Технологічні фактори
Демографічне становище (народжуваність та смертність, що формує потенційних споживачів даної продукції). Забруднення територій	Нове обладнання для збору та транспортування зерна. Нові засоби переробки зерна. Нова обробка зерна

Рекомендації з удосконалення аграрного сектора та зовнішньої торгівлі України

Напрями	Шляхи
Економічна діяльність	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створити резерви зерна для споживачів – населення України, щоб не витратити багато коштів на імпортерне зерно. 2. Найняти на роботу більше аграріїв, у яких є досвід роботи із зерновими культурами. 3. Зменшити залежність України від імпортерного зерна. 4. Матеріально підтримувати ті регіони, яким не вистачає ресурсів для вирощування зерна. 5. Стабілізувати економічне становище в країні, бо нестабільність дуже сильно впливає на доходи виробників. 6. Налагодити транспортно-логістичну інфраструктуру
Технології та ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Покращити кадровий потенціал працівників, зайнятих в аграрній сфері. 2. Зменшити відсотки на кредити виробникам, зайнятих в аграрній сфері. 3. Впровадити інноваційні технології у виробництво. 4. Замінити старі машини, які не працюють або потребують багато пального, на більш економічні. 5. Покращити якість переробленого зерна
Вихід на зовнішні ринки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищити конкурентоспроможність зернових і зернобобових культур на світовому ринку зерна. 2. Набути нових партнерів, яким необхідне зерно, особливо якісне, але не дороге (українське зерно дешевше за європейське). 3. Зменшити податки на експорт та імпортер зерна

державного бюджету. Дані заходи допоможуть підвищити конкурентоспроможність України на світовому ринку зерна, що дасть поштовх до її розвитку [10].

За даними комітету статистики по експорту, методом екстраполяції побудовано прогнозну модель, за якою у 2020 р. очікується збільшення обсягів експорту зерна в розмірі $10,075 \pm 0,272$ млн дол. США у натуральному виразі, у 2021 р. очікуються прогнозні обсяги в розмірі $11,264 \pm 0,272$ млн дол. США у натуральному виразі за оптимістичних умов (рис. 6).

Таким чином, можна сказати, що Україна має тенденції до збільшення обсягів експорту вітчизняного зерна, тим самим позитивно впливаючи на економічну ситуацію в країні та розвиток у сфері виробництва та продажу зерна.

Ринок зернових і зернобобових культур має низку проблем, зокрема: низькі ціни на вітчизняне зерно порівняно із зарубіжними країнами; нестабільність та неточність прогнозування щодо обсягів виробництва зерна, яке залежить від погодних умов та правильності обробки; недосконале законодавство; відставання в інноваційній сфері тощо. Однак, незважаючи на дані проблеми, ми маємо позитивну динаміку експортування зернових культур.

На наш погляд, поки Україна не «пом'якшить» існуючий стан аграрного сектора, вона так і буде залишатися на тому рівні, на якому перебуває зараз. Наразі країна не здатна до сильної конкурентоспроможності, бо ціни на наші зернові та зернобобові культури значно різняться зі світовими, що асоціюється із якістю виробленого зерна.

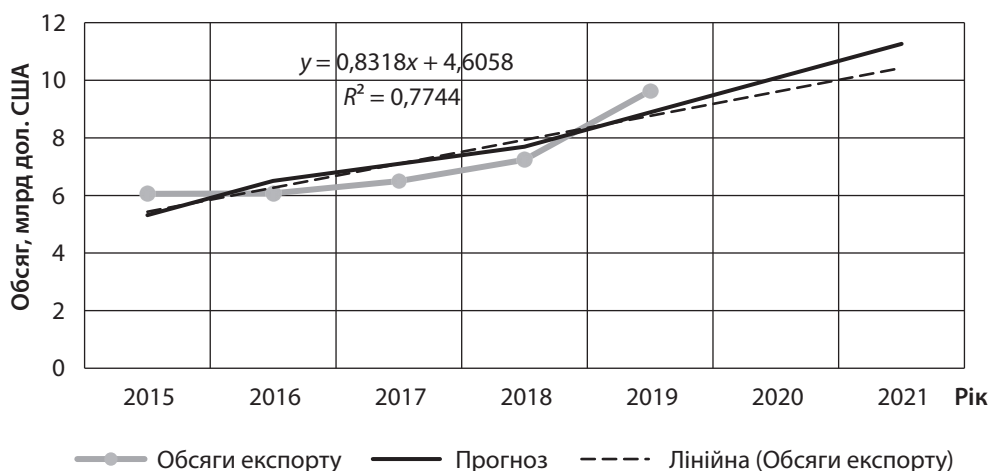

Рис. 6. Прогноз обсягів експорту зернових і зернобобових культур України у 2020–2021 рр. методом екстраполяції, млрд дол. США

ВИСНОВКИ

Економіко-статистичний аналіз ринку зернових і зернобобових культур дав можливість виділити тенденції щодо зростання експорту та імпорту вітчизняного зерна, а також виділити Україну як країну з низькими цінами на зерно. Також аналіз показав, що сальдо між експортом та імпортом має позитивний результат і показує, що експорт переважає імпорт.

Незважаючи на позитивні результати, Україна має ряд недоліків, які треба усунути. Серед них переважають низька конкурентоспроможність на світовому ринку та низькі ціни для експорту зерна.

Результати PEST-аналізу дозволили визначити зовнішню економічну ситуацію країни на ринку зернових і зернобобових культур, яка впливає на розвиток аграрної промисловості. Політичні фактори впливають на експорт зерна та встановлюють ціни; економічні фактори теж впливають на ціни під натиском інфляційних процесів у країні та нестабільності національної валюти. Для вирішення деяких проблем, які загрожують ринку зернових і зернобобових культур, запропоновано рекомендації, які можуть поліпшити діяльність даного ринку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Козак О. А., Грищенко О. Ю. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 38–47. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201601038>
2. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» від 04.07.2002 р. № 37-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>
3. Сільське, лісове та рибне господарство. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia#2.2.4>
4. Экспорт зерна из Украины превысил 53 млн т. / УкрАгроКонсалт. Зерновой рынок. 25.05.2020. URL: <https://www.ukragroconsult.com/ru/news/eksport-zerna-iz-ukraini-previsil-53-mln-t>
5. Украина за 2017 г. увеличила экспорт зерновых в 3 раза. URL: <https://latifundist.com/novosti/39158-ukraina-za-2017-g-velichila-eksport-zernovyh-v-3-raza>
6. Экспорт зерна в 2016 году принес Украине свыше \$6 млрд. URL: <https://elevatorist.com/novosti/3659-eksport-zerna-v-2016-godu-prines-ukraine-svyishe-6-mlrd>
7. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД / Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11>
8. Кондратюк О. І. Кон'юнктура ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 3. С. 95–100.
9. Діброва А. Д., Діброва Л. В., Крилов Я. О., Діброва М. А. Стратегічні орієнтири розвитку ринку зерна та механізму його регулювання. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 26–35. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906026>

10. Волошанюк Н. В., Сьомка А. К. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Вип. 13. Ч. 1. С. 45–49. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_1_2017ua/12.pdf

REFERENCES

- Dibrova, A. D. et al. "Stratehichni oriientyry rozvytku rynku zerna ta mekhanizmu yoho rehuliuвання" [Strategic Guidelines for the Development of the Grain Market and a Mechanism for its Regulation]. *Ekonomika APK*, no. 6 (2019): 26-35. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906026>
- "Eksport zerna iz Ukrainy prevysil 53 mln t" [Grain Export from Ukraine Exceeded 53 Million Tons]. *UkrAgroKonsalt. Zernovoy rynek*. May 25, 2020. <https://www.ukragroconsult.com/ru/news/eksport-zerna-iz-ukraini-previsil-53-mln-t>
- "Eksport zerna v 2016 godu prines Ukraine svyshe \$6 mlrd" [Grain Exports in 2016 Brought Ukraine over \$ 6 Billion]. <https://elevatorist.com/novosti/3659-eksport-zerna-v-2016-godu-prines-ukraine-svyishe-6-mlrd>
- Kondratiuk, O. I. "Koniunktura rynku zerna v Ukraini" [Business Conditions at Grain Market in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (2012): 95-100.
- Kozak, O. A., and Hryshchenko, O. Yu. "Rozvytok zernovoi haluzi Ukrainy na suchasnomu etapi" [Development of the Grain Industry of Ukraine at the Present Stage]. *Ekonomika APK*, no. 1 (2016): 38-47. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201601038>
- [Legal Act of Ukraine] (2002). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>
- "Silske, lisove ta rybne hospodarstvo. Statystychna informatsiia" [Agriculture, Forestry and Fisheries. Statistical Information]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia#2.2.4>
- "Sumarnyi obsiah importu ta eksportu u rozrizi tovarnykh pozytzii za kodamy UKTZED" [The Total Volume of Imports and Exports in Terms of Product Items by UKTZED Codes]. *Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy*. <http://sfs.gov.ua/ms/f11>
- "Ukraina za 2017 g. uvelichila eksport zernovykh v 3 raza" [Ukraine in 2017 Increased the Export of Grain by 3 Times]. <https://latifundist.com/novosti/39158-ukraina-za-2017-g-velichila-eksport-zernovyh-v-3-raza>
- Voloshaniuk, N. V., and Syomka, A. K. "Ahrarnyi sektor Ukrainy: tendentsii, subiekty, perspektyvy reformuvannya" [Agricultural Sector of Ukraine: Trends, Business Prospects of Reform]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriiia «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*. 2017. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_1_2017ua/12.pdf